

Tersine Beyin Göçü: Türkiye'deki Hemşirelik Lisans Programına Kayıtlı Yabancı Öğrencilerin Değerlendirmeleri: Kesitsel Bir Araştırma

Reverse Brain Drain: Assessments of Foreign Students Enrolled in the Undergraduate Nursing Program in Turkey: A Cross-Sectional Study

^{ID} Handan ALAN^a, ^{ID} Serkan GÜNGÖR^a, ^{ID} Osman BİLGİN^a, ^{ID} Lavustan ELMUSTAFA^b, ^{ID} Kader MÜJDE^b,
^{ID} Milad SIVANIAMIRKHZİB^b, ^{ID} Fatma KÖSE^b, ^{ID} Ayşe YILMAZ^b

^aİstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelikte Yönetim ABD, İstanbul, Türkiye

^bİstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, İstanbul, Türkiye

ÖZET Amaç: Bu çalışma ile Türkiye'de hemşirelik lisans programında öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin, tersine beyin göçü eğilimlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. **Gereç ve Yöntemler:** Kesitsel ve tanımlayıcı nitelikte olan bu çalışmanın evrenini, Türkiye'de lisans düzeyinde hemşirelik bölümünde öğrenim gören ve ülkeye göç ile gelmiş tüm yabancı uyruklu öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise 199 öğrenci oluşturmuştur. Örnekleme oluşturulan katılımcılara, amaçlı örnekleme çeşitlerinden kartopu örnekleme ile ulaşılmıştır. Çalışmanın sonunda örneklemin yeterli olup olmadığını değerlendirmek için "post hoc" güç analizi yapılmıştır. Veriler, kişisel bilgi formu ve "Beyin Göçüne Yönelik Tutum Ölçeği" ile çevrim içi olarak toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 21.0 programı kullanılmıştır. **Bulgular:** Çalışmaya katılan öğrencilerin %53,3'ü Suriye'den geldiğini, %51,8'i savaş nedeni ile geldiğini, %47,7'si geçici koruma belgesi kimliğine sahip olduğunu, %57,3'ü ailesi ile birlikte evde kaldığını, %72,9'u üniversiteye Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı ile girdiğini belirtmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin, geldikleri ülke, Türkçe ve İngilizce hariç bilinen yabancı dil, Türkiye'ye geliş nedenleri, mezun olduktan sonra Türkiye'de kalma durumları ve mezun olduktan sonra Türkiye'de kalma nedenlerine göre yapılan karşılaştırmalarda, ölçek toplamında ve alt boyutlarından alınan toplam puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. **Sonuç:** Sonuç olarak Türkiye'deki yabancı uyruklu öğrencilerin tersine beyin göçü eğilimlerinin düşük, dolayısıyla Türkiye'de kalma eğilimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç ve göçmenlik; hemşirelik; beyin göçü; öğrenci hemşire

ABSTRACT Objective: In this study, we aimed to evaluate the reverse brain drain trend in foreign students who studying in the nursing degree program in Turkey. **Material and Methods:** The data of this descriptive and cross-sectional study were collected from all foreign students who study in nursing at the undergraduate level and come to our country with immigration. The sample is composed of 199 students. The participants who formed the sample were reached by snowball sampling, one of the purposeful sampling types. At the end of the study, "post hoc" power analysis was performed to evaluate whether the sample was sufficient. The data were collected online using the personal data form and the "Attitude Scale Towards Brain Drain". SPSS 21.0 program was used to analyze the data. **Results:** 53.3% of the students participating in the study stated that they came from Syria, 51.8% stated that they came because of war, 47.7% stated that they had a temporary protection certificate, 57.3% stated that they stayed at home with their family, 72.9% entered the university with the Foreign Student Exam. A statistically significant difference was found between the countries of origin, known foreign language except Turkish and English, the reasons for coming to Turkey, the status after graduating in Turkey, the reasons for staying in Turkey after graduate and the total score and sub-dimensions of the students in the study. **Conclusion:** As a result, the foreign students in Turkey were found to have low brain drain trend.

Keywords: Emigration and immigration; nursing; brain drain; student nurse

Göç, insanlığın doğuşundan bu yana hayat şartlarını iyileştirmek ve bu iyileştirilmiş şartlarla yaşamı sürdürebilmek gibi çeşitli amaçlarla gerçekleştirilmektedir. Pozitif ve negatif yöndeki etkileriyle tüm toplumları ve toplulukları etkileyebilmiş bir olgu olarak tanımlanmakta olan göç, en

basit hâliyle bir yer değiştirme hareketi olarak görülebilmektedir.¹ Ancak toplumun hatta ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yapıları üzerinde değişimler gerçekleştirebilme gücünde olan sosyoekonomik bir olay olduğu da göz ardı edilmemelidir.²

Correspondence: Osman BİLGİN

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelikte Yönetim ABD, İstanbul, Türkiye

E-mail: obilgin00@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 01 Jun 2021

Received in revised form: 07 Dec 2021

Accepted: 08 Dec 2021

Available online: 21 Dec 2021

2146-8893 / Copyright © 2022 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Vasıfsız emeğin yer değiştirmesi ile ortaya çıktığı savunulan göç, günümüzde özellikle yurt dışına iş gücü göçünün önemli bir kısmını oluşturan beyin göçü hareketliliğine dönüşmüş durumdadır. Literatürde, beyin göçü kavramı ile ilgili farklı tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan çıkarılan ortak özelliklere göre beyin göçü, iyi ve yüksek düzeyde eğitim görmüş, düşünen ve üreten nitelikli iş gücünün araştırma yapmak veya çalışmak amacıyla en verimli oldukları dönemde daha iyi yaşama ve çalışma olanakları sunan bir başka ülkeye giderek, yaşamlarına bu ülkelerde devam etmeleri şeklinde tanımlanmaktadır.^{3,4} Beyin göçü, özellikle göç veren ülkenin sosyal sermayesini azaltmak gibi olumsuz, buna karşılık göç alan ülkenin hem sosyal hem de ekonomik alanda kalkınmasını sağlamak gibi olumlu etkilere sahiptir.²

Yapılan bir çalışmada, beyin göçünün uluslararası göç hareketleri arasında payı en fazla artan göç hareketi olduğu, başka bir çalışmada ise sağlık çalışanlarının en fazla beyin göçü gerçekleştiren meslek gruplarının başında yer almakta olduğu belirtilmiştir.^{4,5} Örneğin Birleşik Krallık'tan bazı hemşirelerin (fakir ülkelerden göçmen olarak gelen hemşireler de dâhil), daha iyi çalışma koşullarına sahip olan Amerika'ya göç etme eğiliminde oldukları belirtilmiştir.⁶ Sağlık çalışanlarında giderek artmakta olan bu beyin göçünün nedeni olarak; değişen ekonomi-politik yapıyla birlikte küreselleşme, ülkeler arasındaki sınırların ortadan kalkması, ulaşım-haberleşme olanaklarının artması, teknolojinin gelişimi ve gelişmiş ülkelerin göçü teşvik eden politikaları gösterilmektedir.⁴

Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen beyin göçü hareketinde, çekici ve itici faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir. İstikrarlı hayat, aile güvenliği, nitelikli iş gücüne olan ihtiyaç, eğitim, iş ve kariyer olanakları çekici faktörlerin başında gelmektedir.⁷ Buna karşın göç veren ülkeler ile göç alan ülkeler arasındaki kazanç farklılıkları, göç veren ülkelerdeki yaşam şartlarının kötü olması, ekonomik zorluklar, güvenlik sorunları, siyasi problemler, baskıcı politik iklim, savaş, istihdam imkânlarının sınırlı olması, güvencesizlik, sağlık yönetiminin zayıf olması ve belirsizlikler de itici faktörler olarak sıralanmaktadır.^{7,8}

Son yıllarda savaş, ekonomik ve siyasi sorunlar başta olmak üzere sınırlarımızdaki ülkelere Türkiye'ye yoğun göç başlamıştır.^{9,10} Bunun sonucunda dolaylı olarak çoğunluğu üniversite öğrencisi olmak üzere beyin göçü de gerçekleşmiştir. Türkiye'deki üniversitelerde 154.505 yabancı öğrenci öğrenim görmektedir. Bunlar arasında en büyük oran 27.034 ile Suriyeli öğrencilere aittir. Bu ülkeyi 19.383 ile Azerbaycan, 17.571 ile Türkmenistan, 7.068 ile Irak, 7.157 ile İran ve 6.804 ile Afganistan takip etmektedir.¹¹ Bu öğrencilerin büyük çoğunluğu, ülkelerindeki ekonomik koşullar ve savaş nedeniyle ülkemize gelmekte ve eğitimlerini tamamladıktan sonra bir kısmı ülkelerine geri dönmektedir.

Göç ile gelen öğrencilerin veya yüksek yetenekli çalışanların, tekrar göç edip ülkelerine veya başka bir ülkeye gitme durumları önemli bir husus olup, bu durum "tersine beyin göçü" olarak tanımlanmaktadır.¹² Tersine beyin göçü, gelişmiş ülkelere daha az gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen göçtür.¹³ Tersine beyin göçü; göç edilen ülkedeki göç sisteminde, ekonomisinde, çalışma koşullarında yaşanan olumsuzluklardan ya da kültürel aşinalık, kişisel faydalar ve aile bağları gibi faktörler ile meydana gelebilen bir göç türüdür.¹⁴ Dünyada, hemşirelikte nitelikli insan gücü ihtiyacı olduğu ve önümüzdeki yıllarda da bu ihtiyacın devam edeceği öngörülmektedir.¹⁵ Bu sebeple sağlık insan gücü planlaması ve herhangi bir insan gücü kaybı oluşmadan göç hareketlerinin organize edilebilmesi için hemşirelik öğrencilerinde göç etme ve geri göç etme eğilimlerini değerlendirecek araştırmalara ihtiyaç vardır.^{4,16} Özellikle savaş olan ülkelere (Suriye, Irak gibi), gelişmiş ülkelere olan beyin göçünde tersine beyin göçünün olma olasılığının daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Çünkü kültürel değerler ve aile bağları gibi faktörler, tersine göç alan ülkeler için çekici faktörlerin başında yer almaktadır.¹⁷

Artan göçlerle birlikte sağlık insan gücü planlanmasında göçlerin değerlendirilmesi zorunluluk hâlini almıştır. Eğitimli ve nitelikli iş gücünün göç etmesi ile geride kalan çalışanların iş yükü artarken, toplumun da nitelikli sağlık hizmetine ulaşımı sınırlanabilmekte, bu ise sağlık hizmetlerine erişimde eşitsizliklerin derinleşmesine neden olmaktadır.¹⁸ Hindistan, Filipinler, Çin, Kore, Afrika en fazla hem-

şire göçü veren ülkelerde başı çekerken, bu ülkeler aynı zamanda en fazla sağlık emek gücü yetersizliği yaşayan ülkelerdir.¹⁹ Nitelikli sağlık çalışanlarına yönelik ihtiyacın dünyanın her yerinde yüksek olduğu, beyin göçünün artmakta olduğu ve beyin göçü veren ülkelerin sağlık sistemleri üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler göz önüne alındığında, dünya çapında her geçen gün büyüyen bir endişe oluşmaktadır.²⁰ Göçün, özellikle sağlık sisteminde oluşturduğu bu olumsuz etkiler düşünüldüğünde, ülkemizde de tersine beyin göçü almak üzere sağlık sisteminde yeni politikalar ve çekici faktörler oluşturulması önemlidir. Hemşire açığının giderilmesi için ücretlerin, çalışma ortamının iyileştirilmesi, lisans programlarına daha fazla öğrenci alınması gibi stratejilerin yanı sıra kullanılan stratejilerden biri de yabancı hemşire istihdamıdır.²¹ Türkiye’de öğrenim görmekte olan yabancı uyruklu öğrencilerin, hemşire yetersizliğine olumlu yönde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak hemşirelik öğrencileri ve öğretim elemanları ile yapılan bir çalışmada, katılımcıların %85,3’ünün yabancı hemşire istihdamını desteklemedikleri; hemşire açığının kapatılması için en uygun çözüm yollarının hemşirelerin ücret ve çalışma ortamlarının geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yabancı hemşire istihdamının kültürel sorunlara yol açmaması için de teknik birimlerde (kan alma, elektrokardiyografi çekme gibi) çalıştırılması önerilmiştir.²¹ Uluslararası literatürde, tersine beyin göçü ile ilgili çalışmalar bulunmasına karşın ülkemize gelen öğrencilerin, üniversite eğitimlerini tamamladıktan sonra mesleklerini hangi ülkede icra edecekleri konusunda bir çalışmaya rastlanmamıştır.^{22,23} Bu bilgiler doğrultusunda, konu ile ilgili literatürde eksikliğin bulunması ve göç hareketlerinin hemşirelik mesleğine de etkisinin büyük olacağı düşünüldüğünden, bu çalışmanın yapılmasına gereksinim duyulmuştur. Bu nedenle bu çalışma ile Türkiye’de hemşirelik lisans programında öğrenim gören yabancı öğrencilerin, tersine beyin göçü hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

■ Türkiye’deki yabancı uyruklu hemşirelik öğrencilerinin Türkiye’ye gelme nedenleri nelerdir?

■ Türkiye’deki yabancı uyruklu hemşirelik öğrencilerinin tersine beyin göçü eğilimleri nasıldır?

■ Türkiye’deki yabancı uyruklu hemşirelik öğrencilerinin tersine beyin göçüne ilişkin eğilimleri demografik özelliklerine göre istatistiksel olarak değiştirmekte midir?

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN TÜRÜ

Bu çalışma, kesitsel ve tanımlayıcı bir araştırmadır.

ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE ZAMAN

Araştırma, 2019-2020 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, Türkiye’de hemşirelik lisans programlarında eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerle çevrim içi anket yöntemi ile gerçekleştirildi. Çalışmamız, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri’ne uygun olarak yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de hemşirelik lisans programlarında öğrenim gören ve ülkemize göçle gelmiş tüm öğrenciler oluşturmaktadır. Türkiye’de hemşirelikte lisans öğrenimi gören yabancı uyruklu öğrencilerin sayısı, Yükseköğretim Kurulu ve Türkiye İstatistik Kurumunda bildirilmediği için evren sayısı bilinmemektedir. Bu nedenle örneklem büyüklüğü, “evreni bilinmeyen örneklem hesaplama formülü” ile 384 olarak hesaplanmıştır. Örneklemi oluşturan katılımcılara, amaçlı örneklem çeşitlerinden kartopu örnekleme ile ulaşılmıştır. Kartopu örneklemede, öncelikle evrene ait birimlerden birisi ile temas kurulur. Temas kurulan birimin yardımıyla 2. birime, 2. birimin yardımıyla 3. birime gidilir. Bu şekilde, sanki bir kartopunun büyümesi gibi örneklem büyüklüğü genişler.²⁴ Bu çalışmada, araştırmacılar kendi fakültelerinde Türkçe bölümde hemşirelik eğitimi alan göçmen öğrencilere ulaşarak çevrim içi anket linkini paylaşmıştır. Bu öğrenciler de Türkçe hemşirelik bölümlerinde eğitim gören kendi arkadaş çevreleri ile paylaşmış, onların da Türkçe hemşirelik bölümlerinde eğitim gören kendi göçmen arkadaşları ile paylaşmaları istenmiştir. Çalışmanın örneklemini, çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 199 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın sonunda örneklemin yeterli olup olmadığını değerlendirmek için “post hoc” güç analizi yapılmıştır. Çalışmanın etki değeri 0,35 olarak hesaplanmış ve $\alpha=0,05$ alınarak yapılan

“post hoc” güç analizi sonucu 0,794 olarak bulunmuştur. Gücün, 0,70-0,90 arasında olması uygun olarak belirtilmektedir.^{25,26}

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veriler, araştırmacıların literatür tarayarak geliştirdiği “kişisel bilgi formu” ve 2018 yılında Öncü ve ark.nın geliştirdiği “Beyin Göçüne Yönelik Tutum Ölçeği” ile toplanmıştır.^{4,25}

Kişisel bilgi formu; yaş, cinsiyet, sınıf, bildiği yabancı diller, geldiği ülke, üniversiteye hangi sınavla girdiği, Türkiye’de hangi kimlikle kaldığı, Türkiye’ye geliş nedeni, nerede ve kiminle kaldığı, üniversite bitince Türkiye’de kalma durumu, üniversite bitince başka ülkeye gitme durumu, yurt dışında yaşayan akraba ve arkadaş durumu, yurt dışı deneyimi olmak üzere 15 sorudan oluşmaktadır.^{4,25}

Beyin Göçüne Yönelik Tutum Ölçeği; Öncü ve ark. tarafından 2018 yılında geliştirilmiştir. Çekici faktörler ve itici faktörler olarak 2 alt boyut içeren ölçek toplamda 16 ifadeden oluşmaktadır. Ölçek, 5’li Likert tarzda olup; kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, emin değilim, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ifadelerini içermektedir.

Çekici faktörler alt boyutu 12 ve itici faktörler alt boyutu 4 ifadeden oluşmaktadır. Ölçekte 3 olumsuz ifade bulunmaktadır. Ölçekteki tüm ifadeler 1-5 arası puanlama yapılmakta, olumsuz olan 3 ifade ters puanlanmaktadır. Çekici faktörler alt boyutundan 12-60 ve itici faktörler alt boyutundan 4-20 arası puan alınabilmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri toplamda 0,91; çekici faktörler alt boyutunda 0,86 ve itici faktörler alt boyutunda 0,88’dir.⁴ Ölçekten alınan puan arttıkça göçe eğilim artmaktadır. İtici faktörler, çalışanların kendi ülkelerinden ayrılma kararını etkileyen, çoğunlukla içinde bulunulan ülkenin koşullarıyla ilgili faktörlerdir. Çekici faktörler ise çalışanları, hedef ülkeye çeken iş bulabilme fırsatlarının varlığı, daha iyi yaşama ve çalışma koşulları, mesleki olarak yükselebilecek olanakları, dini/politik özgürlükler gibi şartlardır.⁴

Bu çalışmada, ülkemize göç eden öğrencilerin tersine göç etmeleri araştırıldığı için ifadeler değiştirilmiştir. Örneğin orijinal ölçekte bulunan “Yurt dışında çalışmanın beni mutlu edeceğine inanırım.” ifadesi, “Kendi ülkemde çalışmanın beni mutlu ede-

ceğine inanmıyorum.” olarak; “Yurt dışında çalışmak adına karşılaşılabileceğim zorluklara katlanabilirim.” ifadesi, “Kendi ülkemde çalışmak adına karşılaşılabileceğim zorluklara katlanamam.” olarak değiştirilmiştir. Ölçek maddeleri tersine beyin göçüne göre değiştirildiği için ölçeğin son hâlinde alınan puan arttıkça; göç edilen ülkede kalma eğilimi artarken, tersine beyin göçü eğilimi azalmaktadır. Bu işlem için ölçek sahibinden izin alınmıştır. Ölçekteki maddelerin, ölçme amacına uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla kapsam geçerliği yapılmış, 3 uzmandan görüş alınmıştır. Uzmanlardan Davis tekniği kullanılarak, “Uygun değil-Tamamen değiştirilmesi gerekiyor (1), Biraz uygun-Uygun şekle getirilmesi gerekiyor (2), Oldukça uygun-Uygun ama değişiklikler gerektiriyor (3), Çok uygun (4)” şeklinde ölçek maddelerini derecelendirmeleri ve anlaşılabilirlik bakımında değerlendirmeleri istenmiştir. Her bir madde için kapsam geçerlik indeksi değerleri 1 olarak hesaplanmıştır. Yapılan faktör analizi neticesinde faktör yükleri >0,30 olduğu için hiçbir madde ölçekten çıkarılmamıştır. Veri setinin faktör analizi için uygunluk değerleri; Kaiser-Mayer-Olkin: 0,886 ve χ^2 Bartlett test=1047,881 $p<0,001$ olarak hesaplanmıştır. Maddeler öz değeri 1’in üzerinde olan ve toplam varyansın %44,63’ünü açıklayan orijinal ölçekle benzer 2 faktöre bölündüğü görülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için hesaplanan Cronbach alfa güvenirlik katsayısı toplamda 0,85, çekici faktörler alt boyutunda 0,77 ve itici faktörler alt boyutunda 0,73 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yeni hâlinde alınan puan arttıkça; bulunulan ülkede kalma eğilimi artmakta, tersine göç eğilimi azalmaktadır.

İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Verilerin analizi, SPSS (Statistical Package for Social Sciences for Windows) 21.0 programı ve G*Power 3.1.9.4 programı kullanılarak yapılmıştır. Kategorik ölçümler, sayı ve yüzde olarak; sürekli ölçümler ise ortalama, standart sapma ve minimum-maksimum olarak özetlenmiştir. Gruplar arasında sürekli ölçümlerin karşılaştırılmasında dağılımlar Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri ile kontrol edilerek, 2 gruplu değişkenlerde Student t-test, 2’den fazla değişkenlerde ise ANOVA testi uygulanmıştır. ANOVA testi sonucunda, istatistiksel

olarak anlamlı bulunan ifadeler arasındaki farklılığın hangisinden kaynaklandığını belirlemek için Tukey HSD testi uygulanmıştır. Grupların normal dağılım göstermediği durumlarda ise Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Tüm testlerde istatistiksel olarak anlamlılık değeri $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU

Çalışmanın yapılabilmesi için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan onay (22.4.2020 tarih, 24703 sayı) ve ölçeğin yazarından e-posta yoluyla izin alınmıştır. Araştırmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmış olup, öğrencilerin veri toplama formuna erişebilmesi için ön koşul olarak onam alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin kişisel özellikleri incelendiğinde; %54,3'ü kadın, yaş ortalaması $21,9 \pm 3,07$, %54,8'i 1. sınıf öğrencisi, %48,2'si Türkçe ve ana dilleri haricinde İngilizce dilini bilmektedir. Öğrencilerin %53,3'ü Suriye'den geldiğini, %51,8'i savaş nedeni ile geldiğini, %47,7'si geçici koruma belgesi kimliğine sahip olduğunu, %57,3'ü ailesiyle birlikte evde kaldığını, %72,9'u üniversiteye Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı ile girdiğini belirtmiştir. Öğrencilerin %47,2'si mezun olunca Türkiye'de kalacağını, %46,2'si ana vatanı hariç başka bir ülkeye gideceğini, %80,4'ü yurt dışında akrabasının olduğunu, %84,9'u yurt dışında arkadaşının olduğunu ancak %84,4'ü Türkiye dışında yurt dışı deneyiminin henüz olmadığını belirtmiştir (Tablo 1).

Ölçek toplam puan ortalaması $53,2 \pm 9,07$, çekici faktörler alt boyutu puan ortalaması $39,45 \pm 6,56$ ve itici faktörler alt boyutu puan ortalaması $13,7 \pm 3,00$ olarak bulunmuştur (Tablo 2).

Çekici faktörler ve itici faktörler alt boyutlarında öğrencilerin verdikleri yanıtlara göre en yüksek puan ortalamalarına sahip ifadeler sırasıyla "Bu ülkede çalışmak adına karşılaşılabileceğim zorluklara katlanabilirim." ($3,63 \pm 0,88$), "Kendimi daha güvende hissettiğim için bu ülkede yaşamak isterim." ($3,69 \pm 1,03$) ifadeleri olduğu saptanmıştır.

Cinsiyet, yaş, nerede ve kiminle kaldığı, yurt dışında yaşayan akraba varlığı, yurt dışında yaşayan arkadaş varlığı ve yurt dışı deneyimine göre yapılan

TABLO 1: Katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin dağılımı (n=199).

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	91	45,7
Kadın	108	54,3
Yaş		
20 ve altı	77	38,7
21 ve üzeri	122	61,3
Sınıf		
1. sınıf	109	54,8
2. sınıf	64	32,2
3. sınıf	15	7,5
4. sınıf	11	5,5
Yabancı dil (Ana dil ve Türkçe hariç)		
Yok	60	30,2
İngilizce	96	48,2
Diğer	43	21,6
Geldiği ülke		
Suriye	106	53,3
Diğer	93	46,7
Geliş nedeni		
Eğitim	83	41,7
Savaş	103	51,8
Diğer (Maddi sıkıntı, siyasi sorunlar vb.)	13	6,5
Kimlik		
Geçici koruma belgesi	95	47,7
Oturma izni belgesi	65	32,7
Türk vatandaşlığı kimliği	39	19,6
Nerde ve kiminle kaldığı		
Ailemle evde	114	57,3
Arkadaşım/akrabamla evde	45	22,6
Yurtta/kampta	40	20,1
Sınav		
YÖS	145	72,9
Diğer (Açık öğretim, Uluslararası Bakalorya, sınavsız, yatay geçiş)	54	27,1
Mezun olunca Türkiye'de kalacak mı?		
Evet	94	47,2
Hayır	28	14,1
Kararsızım	77	38,7
Başka ülkeye gitme isteği		
Evet	92	46,2
Hayır	84	42,2
Kararsızım	23	11,6
Yurt dışında akrabası var mı?		
Evet	160	80,4
Hayır	39	19,6
Yurt dışında arkadaşı var mı?		
Evet	169	84,9
Hayır	30	15,1
Yurt dışı deneyimi var mı?		
Evet	31	15,6
Hayır	168	84,4

YÖS: Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı.

karşılaştırmalarda, ölçek toplam puanı ve alt boyutlardan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 3).

Öğrencilerin Türkçe ve ana dilleri dışında bildikleri yabancı dile göre yapılan karşılaştırmalarda, ölçek

toplam puanı ve alt boyutlardan alınan puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Türkçe ve ana dili dışında yabancı dil bilmeyenlere ait toplam puan, birden fazla yabancı dil bilenlere ait puandan anlamlı derece yüksek bulunmuştur (Tablo 3).

Öğrencilerin Türkiye’de kullandıkları kimlik türüne göre yapılan karşılaştırmalarda, itici faktörler alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Geçici koruma belgesine sahip olanlara ait toplam puan, oturma izni belgesine sahip olanlara ait puandan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 4).

TABLO 2: Katılımcıların Beyin Göçüne Yönelik Tutum Ölçeği’nden aldıkları puan ortalamaları.

	Ortalama±SS	Minimum	Maksimum
Ölçek toplam	53,2±9,07	20,00	76,00
Çekici faktörler	39,45±6,56	16,00	57,00
İtici faktörler	13,74±3,00	4,00	20,00

SS: Standart sapma.

TABLO 3: Öğrencilerin bireysel özellikleri ile Beyin Göçüne Yönelik Tutum Ölçeği boyutlarının karşılaştırılması.

	Değişkenler	n	Ölçek toplam	Çekici faktörler	İtici faktörler
Cinsiyet	Erkek	91	54,04±8,60	39,95±6,26	14,08±2,79
	Kadın	108	52,49±9,43	39,03±6,81	13,45±3,15
Test anlamlılık			t: 0,99 p: 0,323	t: 1,50 p: 0,134	t: 1,21 p: 0,227
Yaş	20 ve altı	77	53,55±8,62	39,38±6,33	14,16±2,76
	21 ve üzeri	122	52,97±9,38	39,50±6,73	13,47±3,12
Test anlamlılık			t: 0,449 p: 0,654	t: -0,115 p: 0,907	t: 1,592 p: 0,103
Türkçe ve ana dili hariç bildiği yabancı dil	Yok ^a	60	55,08±7,74	40,68±5,71	14,40±2,67
	İngilizce ^b	96	53,54±9,26	39,62±6,74	13,91±2,97
	Diğer ^c	43	49,8±9,65	37,37±6,91	12,44±3,16
Test anlamlılık			F: 4,503 p: 0,012* a>c	F: 3,322 p: 0,012* a>c	F: 5,904 p: 0,003** a>c
Nerede ve kiminle kaldığı	Ailemle evde ^a	114	53,22±8,74	39,32±6,31	13,90±2,89
	Arkadaşım/akrabamla evde ^b	45	53,51±10,02	39,86±7,26	13,64±3,18
	Yurtta/kampta ^c	40	52,77±9,11	39,37±6,59	13,40±3,15
Test anlamlılık			F: 0,070 p: 0,932	F: 0,113 p: 0,893	F: 0,445 p: 0,642
Yurt dışında yaşayan akraba	Var	160	53,03±9,07	39,24±6,54	13,78±3,00
	Yok	39	53,89±9,19	40,33±6,65	13,56±3,02
Test anlamlılık			t: -0,529 p: 0,599	t: -0,919 p: 0,362	t: 0,414 p: 0,680
Yurt dışında yaşayan arkadaş	Var	169	53,07±9,09	39,27±6,54	13,80±3,04
	Yok	30	53,90±9,12	40,50±6,67	13,40±2,79
Test anlamlılık			t: -0,456 p: 0,651	t: -0,931 p: 0,358	t: 0,720 p: 0,475
Yurt dışı deneyimi	Var	31	53,12±8,46	39,38±6,20	13,74±2,71
	Yok	168	53,21±9,21	39,47±6,64	13,74±3,06
Test anlamlılık			t: -0,051 p: 0,960	t: -0,068 p: 0,946	t: -0,004 p: 0,997

*p<0,05; **p<0,01; F: Tek yönlü varyans analizi; t: Bağımsız grup t-testi.

TABLO 4: Öğrencilerin göç özellikleri ile Beyin Göçüne Yönelik Tutum Ölçeği boyutlarının karşılaştırılması.

	Değişkenler	n	Ölçek toplam	Çekici faktörler	İtici faktörler
Kimlik	Geçici koruma belgesi ^a	95	54,23±8,20	39,92±6,06	14,30±2,70
	Oturma izni belgesi ^b	65	52,84±10,12	39,70±7,19	13,13±3,33
	Türk vatandaşlığı kimliği ^c	39	51,28±9,15	37,89±6,58	13,38±2,93
Test anlamlılık			F: 1,541 p: 0,217	F: 1,396 p: 0,250	F: 3,332 p: 0,038* a>b
Türkiye'ye geliş nedeni	Eğitim ^a	83	52,49±10,77	39,26±7,77	13,22±3,39
	Savaş ^b	103	54,37±7,50	40,00±5,55	14,36±2,53
	Diğer (Maddi, siyasi) ^c	13	48,38±6,93	36,30±4,71	12,07±2,69
Test anlamlılık			KW: 8,476 p: 0,014* b>c	KW: 8,476 p: 0,061	KW: 8,476 p: <0,01** b>a, c
Türkiye'de kalma durumu	Evet ^a	94	57,19±8,67	42,42±6,37	14,76±2,79
	Hayır ^b	28	45,03±9,03	33,5±6,16	11,17±3,46
	Kararsız ^c	77	51,29±6,76	37,87±4,89	13,42±2,43
Test anlamlılık			KW: 47,263 p: <0,01* a>c>b	KW: 47,263 p: <0,01* a>c>b	KW: 47,263 p: <0,01* a>c>b
Türkiye'de kalma nedeni	İyi yaşam koşulları ^a	31	54,80±9,06	40,19±6,70	14,61±2,75
	İş ve eğitim ^b	37	59,70±7,95	44,59±5,71	15,10±2,85
	Düzenim burada ^c	26	56,46±8,55	42,00±6,09	14,46±2,80
	Diğer ^d	105	49,62±7,89	36,80±5,53	12,82±2,90
Test anlamlılık			KW: 43,197 p: <0,01* a, b, c>d	KW: 43,197 p: <0,01* b, c>d b>a	KW: 43,197 p: <0,01* a, b>d
Başka ülkeye gitme durumu	Evet	92	52,07±9,52	38,88±6,84	13,19±3,15
	Hayır	84	54,25±8,71	40,09±6,40	14,15±2,86
	Kararsızım	23	53,86±8,38	39,43±6,02	14,43±2,60
Test anlamlılık			KW: 3,773 p: 0,152	KW: 3,773 p: 0,388	KW: 3,773 p: 0,053
Sınav	YÖS	145	53,29±8,58	39,56±6,26	13,73±2,83
	Diğer	54	52,94±10,37	39,16±7,36	13,77±3,45
Test anlamlılık			t: 0,223 p: 0,824	t: 0,353 p: 0,725	t: -0,89 p: 0,929
Geldiği ülke	Suriye	106	53,81±7,65	39,57±5,66	14,23±2,56
	Diğer (Irak, İran, Azerbaycan)	93	52,50±10,47	39,32±7,49	13,18±3,36
Test anlamlılık			t: 1,012 p: 0,313	t: 0,270 p: 0,787	t: 2,499 p: 0,013*

*p<0,05; **p<0,01; YÖS: Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı; F: Tek yönlü varyans analizi; t: Bağımsız örneklem t-testi; KW: Kruskal-Wallis.

Öğrencilerin Türkiye'ye geliş nedenine göre yapılan karşılaştırmalarda, ölçek toplam puanı ve itici faktörler alt boyutu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Ölçek toplamında savaş nedeni ile ülkemize gelen öğrencilere ait top-

lam puan, diğer (maddi, siyasi, ailenin isteği, zorunlu göç) nedenlerle ülkemize gelen öğrencilere ait puandan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. İtici faktörler alt boyutunda ise savaş nedeni ile ülkemize gelen öğrencilere ait toplam puan, eğitim ve diğer ne-

denlerle ülkemize gelen öğrencilere ait puandan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 4).

Öğrencilerin okul bittikten sonra Türkiye’de kalma durumlarına göre yapılan karşılaştırmalarda, ölçek toplam puanı ve alt boyutlar puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Ölçek toplamında ve alt boyutlarda, Türkiye’de kalmayı düşünüyor musunuz? sorusuna “evet” yanıtı verenlere ait toplam puan, “hayır” ve “kararsızım” yanıtı verenlere ait toplam puandan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca “kararsızım” yanıtı veren öğrencilere ait toplam puan, “hayır” yanıtı veren katılımcılara ait toplam puandan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 4).

Öğrencilerin okul bittikten sonra Türkiye’de kalma nedenlerine göre yapılan karşılaştırmalarda, ölçek toplam puanı ve alt boyutlar toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Ölçek toplamında, “iyi yaşam koşulları”, “iş ve eğitim” ve “düzenim burada” yanıtı veren öğrencilerin toplam puanı, “kararsızım” yanıtı veren öğrencilerin puanından anlamlı derece yüksek bulunmuştur. Çekici faktörler alt boyutunda, “iş ve eğitim” ve “düzenim burada” yanıtı veren katılımcılara ait toplam puan, “diğer (maddi, siyasi vb.)” yanıtı veren katılımcılara ait toplam puandan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Ayrıca “iş ve eğitim” yanıtı veren katılımcıların toplam puanı, “iyi yaşam koşulları” yanıtı veren katılımcılara ait toplam puandan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. İtici faktörler alt boyutunda, “iyi yaşam koşulları” ve “iş ve eğitim” yanıtı veren katılımcılara ait toplam puan, “kararsızım” yanıtı veren katılımcılara ait toplam puandan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Tablo 4).

Öğrencilerin mezun olduktan sonra başka ülkeye gitme durumu ve Türkiye’de üniversiteye girdikleri sınav türüne göre yapılan karşılaştırmalarda, ölçek toplam puanı ve alt boyutların toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır (Tablo 4).

Öğrencilerin geldikleri ülkeye göre yapılan karşılaştırmalarda, itici faktörler alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Suriye’den gelen öğrencilere ait toplam puan, diğer (Irak, İran, Afganistan, Azerbaycan) ülkelerden gelen

öğrencilere ait puandan yüksek bulunmuştur (Tablo 4).

TARTIŞMA

Çeşitli nedenlerle göç edip Türkiye’ye gelen yabancı uyruklu hemşirelik lisans öğrencilerinin, tersine beyin göçü eğilimlerinin değerlendirildiği bu çalışmada, ölçek toplam puan ortalamasının 53,2±9,07 olarak bulunması, katılımcıların tersine beyin göçü eğilimlerinin düşük olduğunu göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu savaş nedeniyle ülkemize geldiği için bu beklenen bir sonuçtur. Ayrıca Türkiye’de yabancı uyruklulara yönelik uygulanan politikalar, geldikleri ülkelere göre iyi yaşam koşulları, iş ve eğitim olanakları, çoğunluğunun ailesiyle birlikte göç etmiş olmasının Türkiye’de kalma eğilimlerini artırdığı, bu çalışmanın sonuçlarıyla da desteklenmiştir.

Çalışmada yaş, cinsiyet, yurt dışında yaşayan akraba, yurt dışında yaşayan arkadaş, üniversiteye girdikleri sınav türü değişkenleri ile ölçek toplam ve alt boyutlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Benzer şekilde Demiray ve ark.nın hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmada da yaş, cinsiyet, medeni durum ve ailenin yaşadığı yer gibi tanımlayıcı özellikler ile göç niyeti arasında anlamlı farklılıklar saptanmamıştır.²⁷ Konuyla ilgili hemşirelik ve tıp öğrencileriyle yapılan çalışmalarda; yaş, yurt dışında yaşayan akraba ve yurt dışında yaşayan arkadaş değişkenleri ile göç niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bildirilmiştir.^{28,29} Benzer şekilde Stankūnas ve ark.nın çalışmasında da yurt dışında arkadaş olması durumu ile göç niyeti arasında anlamlı farklılıklar rapor edilmiştir.³⁰ Bu çalışmada; yaş, yurt dışında yaşayan akraba ve yurt dışında yaşayan arkadaş değişkenleri ile göç eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamasının nedeni, örnekleme alınan öğrencilerin zaten Türkiye’ye göç etmiş ve çoğunluğunun Türkiye’de ailesi, akrabası ya da arkadaşıyla kalmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin, geldikleri ülke, Türkçe ve İngilizce hariç bilinen yabancı dil, Türkiye’de kalabilmeleri için kullandıkları kimlik, Türkiye’ye geliş nedenleri, mezun olduktan sonra Türkiye’de kalma durumları ve mezun olduktan

sonra Türkiye’de kalma nedenleri ile ölçek toplam ve alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır.

Öğrencilerin geldikleri ülke ile itici faktörler alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Suriye’den gelen öğrencilerin tersine göç etme eğilimleri, diğer (Irak, İran, Afganistan, Azerbaycan) ülkelerden gelen öğrencilere göre daha düşük saptanmıştır. Suriye’de 2011 yılında başlayan savaşın hâlen devam etmesi, buradan göç edenlerin aileleriyle birlikte gelerek ülkemizde oturma izni ile düzen kurabilmeleri gibi onlar için olumlu olan etkenlerden dolayı öğrencilerin göç etme eğilimlerinin düşük olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Bir toplumun ve kültürün üyeleri tarafından paylaşılan ortak simge sistemi olarak tanımlanan dil, farklı bir kültürün üyeleriyle en temel düzeyde anlaşılabilmenin ve onları anlayabilmenin temel enstrümanı olmaktadır.³¹ Bu çalışmada, birden fazla yabancı dil (ana dil ve Türkçe hariç) bilenlerin tersine göç eğilimleri, Türkçe ve ana dili hariç yabancı dil bilmeyenlere göre anlamlı derece yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde uluslararası literatürde de birden fazla dil bilenlerin, göç eğilimlerinin daha fazla olduğu bildirilmektedir.^{29,32,33} Bu sonuçlar doğrultusunda, yabancı dil bilmeyen öğrencilerin farklı bir ülkede zorluk çekeceği düşüncesiyle göç etme eğilimlerinin daha düşük olduğu söylenebilir.

Geçici koruma belgesine sahip olan öğrencilere ait puan ortalaması, oturma izni belgesine sahip olanlara ait puan ortalamasından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, “geçici koruma belgesi”ne sahip olan öğrencilerin göç etme eğilimlerinin daha düşük olduğu anlamına gelmektedir. Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler hâlinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur.³⁴ Geçici koruma belgesine sahip olan öğrenciler, ülkelerindeki olumsuz şartlar düzelmediği için Türkiye’de oturma izni istedikleri, bu nedenle de kendi ülkelerine ya da farklı bir ülkeye göç ettiklerinde, tekrar buraya dönememe riskiyle karşı karşıya

kalacakları için göç etme eğilimlerinin düşük olduğu düşünülmektedir.

Ölçek toplamında ve itici faktörler alt boyutunda; ülkemize gelme nedenleri arasında anlamlı fark saptanmıştır. Bu fark, ülkelerindeki savaş nedeni ile Türkiye’ye gelen öğrencilerin, tersine göç etme eğilimlerinin düşük olduğu anlamına gelmektedir. Öğrencilerin Türkiye’ye geldikten sonra kendilerini güvende hissetmeleri, verilen sosyoekonomik hakların tatmin edici olması ve ülkelerinde savaşın devam etmesi gibi nedenlerin bu sonucu açıkladığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin okul bittikten sonra Türkiye’de kalma durumları ile ölçek toplam ve alt boyutlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğrenciler, okul bittikten sonra Türkiye’de kalma nedenleri arasında “iyi yaşam koşulları”, “iş ve eğitim” ve “düzenim burada” ifadelerini kullanmışlardır. Sağır ve Aydın’ın Türkiye’deki Suriyeli üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada da katılımcıların büyük çoğunluğunun eğitim hayatı bittikten sonra Türkiye’de kalmak istedikleri belirtilmiştir.³⁵ Yine bu çalışmada da Suriyeli öğrencilerin “Ailemdeki herkes Suriye’yi terk etti.”, “Akrobalarım/arkadaşlarım Türkiye’de.” şeklinde ifadelerde buldukları rapor edilmiştir.³⁵ Dolayısıyla öğrencilerin iyi yaşam koşulları, iş ve eğitim olanakları, uzun süredir burada olmak ve çoğunluğunun ailecek göç etmiş olmaları nedeniyle Türkiye’de kalmak istedikleri görülmektedir. Ayrıca Türkiye’de kalma nedenleri arasında “iş ve eğitim” yanıtını veren katılımcıların puan ortalamaları, “iyi yaşam koşulları” yanıtını veren katılımcılara göre çekici faktörler alt boyutunda anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Bu sonuca göre çalışmaya katılan öğrenciler için Türkiye’deki iş ve eğitim olanaklarının, iyi yaşam koşullarına göre daha çekici bir faktör olduğu söylenebilir.

SINIRLILIKLAR

Çalışmanın verileri, koronavirüs hastalığı-2019 pandemi sürecinde uzaktan eğitim uygulanan 2019-2020 bahar döneminde, çevrim içi veri toplama yöntemi ile toplanmıştır. Çevrim içi veri toplama yöntemi, evreni bilinmeyen örneklem hesaplamasında belirlenen sayıya ulaşmayı kısıtlamıştır. Çalışma bulguları örneklemle sınırlıdır.

SONUÇ

Sonuç olarak Türkiye’deki yabancı uyruklu hemşirelik öğrencilerinin savaş ve eğitim nedeniyle geldiği; tersine beyin göçü eğilimlerinin düşük olduğu; tersine beyin göçüne ilişkin eğilimlerinin bildikleri yabancı dil, Türkiye’de kullandıkları kimlik, geliş nedeni, Türkiye’de kalma durumu, kalma nedeni ve geldikleri ülke değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar oluşturduğu bulunmuştur. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun, eğitim-öğretim süreçleri bittikten sonra Türkiye’de kalmak istedikleri; Türkiye’ye gelmelerindeki çekici faktörlerin iyi yaşam koşulları, burada düzenli bir hayatlarının olması, iş ve eğitim olanakları olduğu; itici faktörlerin ise savaş ve eğitim olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda, çalışma sonuçlarının geçerliliğinin desteklenmesi için daha büyük örneklem grupları ile benzer çalışmaların yapılması ve konu ile ilgili farkındalığın artırılması önerilmektedir. Ek olarak sağlık alanında özellikle özel hastanelerde nitelikli iş gücü içerisinde daha fazla dâhil olacak olan yabancı uyruklu hemşirelik öğrencilerinin iş fırsatları artırılmalı, uygun ücret ve çalışma koşullarını sağlamaya yönelik yönetici hemşirelerin çalışmalar yapması gerektiği düşünülmektedir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Handan Alan, Osman Bilgin, Serkan Güngör; **Tasarım:** Handan Alan, Osman Bilgin, Serkan Güngör; **Denetleme/Danışmanlık:** Handan Alan, Osman Bilgin, Serkan Güngör; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Lavustan Elmustafa, Kader Müjde, Milad Sivaniamırkhız, Fatma Köse, Ayşe Yılmaz; **Analiz ve/veya Yorum:** Handan Alan, Osman Bilgin, Serkan Güngör, Lavustan Elmustafa, Milad Sivaniamırkhız, Kader Müjde, Fatma Köse, Ayşe Yılmaz; **Kaynak Taraması:** Lavustan Elmustafa, Kader Müjde, Milad Sivaniamırkhız, Fatma Köse, Ayşe Yılmaz; **Makalenin Yazımı:** Handan Alan, Osman Bilgin, Serkan Güngör, Lavustan Elmustafa, Kader Müjde, Milad Sivaniamırkhız, Fatma Köse, Ayşe Yılmaz; **Eleştirel İnceleme:** Handan Alan, Osman Bilgin, Serkan Güngör, Lavustan Elmustafa, Kader Müjde, Milad Sivaniamırkhız, Fatma Köse, Ayşe Yılmaz.

KAYNAKLAR

- Güllüpinar F. Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme [The economy-politics of migration and a review of the theories of international migration]. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 2012;2(4):53-85. [Link]
- Yalçınkaya MH, Dülger S. Küreselleşmenin beyin göçü üzerindeki etkisi: Türkiye [The effect of globalization on brain drain: Turkey]. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*. 2017;4(14):1646-54. [Crossref]
- Kaya M. Beyin göçü/erozyonu. [Brain drain/erosion] *İş Gücü Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*. 2003;3(3):18-34. [Link]
- Öncü E, Selvi H, Vayisoğlu SK, Ceyhan H. Hemşirelik öğrencilerinde Beyin Göçüne Yönelik Tutum Ölçeği geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlik çalışması [Development of an Attitude Scale for Brain Drain among nursing students: a reliability and validity study]. *Cukurova Med J*. 2018;43(Suppl 1):207-15. [Crossref]
- Gökbayrak Ş. Uluslararası göç ve kalkınma tartışmaları: Beyin göçü üzerine bir inceleme [The debates on international migration and development: an investigation on brain drain]. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 2008;63(3):65-82. [Crossref]
- Global Health Watch. The Global Health Worker Crisis: Global Health Watch 2005-2006. An Alternative World Health Report, Zed Books. London/New York; 2005. p.119-34. Erişim tarihi: 14.02.2022 Erişim linki: [Link]
- Kirigia JM, Gbary AR, Muthuri LK, Nyoni J, Seddoh A. The cost of health professionals' brain drain in Kenya. *BMC Health Serv Res*. 2006;6:89. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Nguyen L, Ropers S, Nderitu E, Zuyderduin A, Luboga S, Hagopian A. Intent to migrate among nursing students in Uganda: measures of the brain drain in the next generation of health professionals. *Hum Resour Health*. 2008;6:5. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- İrmak C, Bilginer R. Iraklı Türkmen öğrencilerin göç kavramına yönelik düşünceleri [The thoughts on the concept of migration of Iraqi Turkmen students]. *Journal of Anatolian Cultural Research*. 2018;2(3):87-101. [Link]
- Neccar MŞM. Suriye'den Türkiye'ye göç: nedenler, sonuçlar ve umutlar [The immigration from Syria to Turkey: causes, consequences and hopes]. *İlahiyat Akademik Dergisi*. 2016;4(4):185-98. [Link]
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi [Internet]. [Erişim tarihi: 26 Ağustos 2020]. Yüksek öğretime geçiş istatistikleri. Erişim adresi: [Link]

12. Wadhwa V. A Reverse Brain Drain. *Issues in Science and Technology*. 2009;25(3):45-52. [Link]
13. Beyoğlu BE, Aydın OA, Yıldız RS. İnovasyonda itici güç [Driving force in innovation]. *Savunma Sanayii Gündemi*. 2009;27-34. [Link]
14. Ismail M, Kunasegaran M, Rasdi RM. Evidence of reverse brain drain in selected Asian countries: Human resource management lessons for Malaysia. *Organizations and Markets in Emerging Economies*. 2014;5:31-48. [Crossref]
15. Sunata U. Tersine beyin göçünde sosyal ağların rolü: Türkiyeli mühendislerin Almanya'dan geriye göç deneyim ve algıları [The role of social networks on reverse brain migration: migration experience and perceptions of Turkish engineer returnees from Germany]. *Türk Psikoloji Yazıları*. 2014;17(34):85-96. [Link]
16. Solak M. Türkiye'de Sağlık Eğitimi ve Sağlık İnsangücü Durumu Raporu 2014. 1. Baskı. YÖK Yayın No: 2014/1. Eskişehir: Web-Ofset; 2014. [Link]
17. Sahay A. Reverse brain drain: new strategies by developed and developing countries. In: Sahoo S, Pattanaik BK, eds. *Global Diasporas and Development: Socioeconomic, Cultural and Policy Perspectives*. New Delhi: Springer; 2014. p.183-201. [Crossref]
18. World Health Organization. Working together for health-The World Health Report 2006. 2006. Erişim tarihi: Kasım 2021. Erişim linki: [Link]
19. Li H, Nie W, Li J. The benefits and caveats of international nurse migration. *Inter J Nurs Sci*. 2014;1(3):314-7. [Crossref]
20. Bimal MK, Kaur R, Kaur R. Factors intend to brain drain among staff nurses. *International Journal of Advances in Nursing Management*. 2016;4(4):327-30. [Crossref]
21. Harmancı Seren AK, Eşkin Bacaksız F, Yıldırım A. Bir hemşirelik fakültesindeki öğretim elemanı ve öğrencilerin yabancı hemşire istihdamına ilişkin görüşleri [Viewpoints of students and lecturers in a nursing faculty regarding the employment of foreign nurses]. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 2013;10(3):42-8. [Link]
22. Badr KF. Reversing the brain drain in healthcare education in Lebanon: a success story. In: Badran A, Baydoun E, Hillman J, eds. *Universities in Arab Countries: An Urgent Need for Change*. 1st ed. Cham: Springer; 2018. p.295-9. [Crossref]
23. Villaruel JJC, Mirasol JDB. Boosting growth through reverse brain drain: India's know-how. *Foreign Service Institute*. 2017;4(29). [Link]
24. Yazıcıoğlu Y, Erdoğan S. SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. 1. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık; 2004.
25. Polit DF, Beck CT. *Nursing Research: Generating and Assessing Evidence for Nursing Practice*. 9th ed. Philadelphia: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins; 2012.
26. Cozby P, Bates SC. *Methods in Behavioral Research*. 11th ed. New York: McGraw-Hill; 2012.
27. Demiray A, İlaslan N, Açıl A. Hemşirelik öğrencilerinin beyin göçüne yönelik tutumlarının değerlendirilmesi [Evaluation of nursing students' attitudes towards brain drain]. *International Journal of Human Sciences*. 2020;17(2):632-41. [Crossref]
28. Goštautaitė B, Bučiūnienė I, Milašauskienė Ž, Bareikis K, Bertašiūtė E, Mikeliūnienė G. Migration intentions of Lithuanian physicians, nurses, residents and medical students. *Health Policy*. 2018;122(10):1126-31. [Crossref] [PubMed]
29. Santric-Milicevic MM, Terzic-Supic ZJ, Matejic BR, Vasic V, Ricketts TC 3rd. First- and fifth-year medical students' intention for emigration and practice abroad: a case study of Serbia. *Health Policy*. 2014;118(2):173-83. [Crossref] [PubMed]
30. Stankūnas M, Lovkyte L, Padaiga Z. Lietuvos gydytoju ir rezidentu keitinimu dirbti Europos Sąjungos šalyse tyrimas [The survey of Lithuanian physicians and medical residents regarding possible migration to the European Union]. *Medicina (Kaunas)*. 2004;40(1):68-74. Lithuanian. [PubMed]
31. Bulduk S, Usta E, Dinçer Y. Kültürlerarası duyarlılık ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Bir sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu örneği [Determination of intercultural sensitivity and influencing factors: an example of vocational school of health]. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 2017;7(2):73-7. [Link]
32. Rao NR, Rao UK, Cooper RA. Indian medical students' views on immigration for training and practice. *Acad Med*. 2006;81(2):185-8. [Crossref] [PubMed]
33. Sheikh A, Naqvi SH, Sheikh K, Naqvi SH, Bandukda MY. Physician migration at its roots: a study on the factors contributing towards a career choice abroad among students at a medical school in Pakistan. *Global Health*. 2012;8:43. [Crossref] [PubMed] [PMC]
34. T.C. İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı [Internet]. © 2019 Göç İdaresi Başkanlığı. [Erişim tarihi: 26 Ağustos 2020]. Genel bilgi. Erişim linki: [Link]
35. Sağır A, Aydın E. Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel profillerinin analizi [Analysis on the socio-economical and socio-cultural profiles of Syrian students who receive education at the universities in Turkey]. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020;10(1): 153-82. [Crossref]